

Meetnetten

Vlaanderen
is wetenschap

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK

LIKONA
PROVINCIAAL
NATUUR-
CENTRUM

Veldwerkhandleiding

Inhaalslag

Roestbruine kniptor

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Soortherkenning en ecologie	3
2.1	Herkenning	3
2.2	Ecologie	3
2.3	Waarom nog gedetailleerder inventariseren (inhaalslag)?	3
3	Tellen.....	4
3.1	Vorbereiding.....	4
3.2	Telmethode - op zoek naar nieuwe populaties	5
4	Invoeren waarnemingen	6
4.1	Een bezoek toevoegen.....	6
4.2	Het invoerscherm	6
4.3	Extra bezoeken buiten het geselecteerde hok.....	6
5	Nog vragen?	7

1 Inleiding

Voor je ligt de veldwerkhandleiding Inhaalslag Roestbruine kniptor. Deze kwam tot stand in het kader van het project Meetnetten, aka 'Monitoring van prioritaire soorten in Vlaanderen', in opdracht van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Dit project ging van start in 2016, en wordt gecoördineerd vanuit Natuurpunt Studie in samenwerking met LIKONA, de Libellenvereniging Vlaanderen en tal van werkgroepen.

Natuurlijk moeten die gegevens eerst in het veld worden verzameld. Deze veldwerkhandleiding heeft als doel om je op een snelle en heldere manier wegwijs te maken bij de gegevensverzameling.

Meer info en de laatste stand van zaken over de meetnetten kan je vinden op <https://www.natuurpunt.be/pagina/meetnetten>.

2 Soortherkenning en ecologie

2.1 Herkenning

De Roestbruine kniptor is een inheemse kniptor van de familie Elateridae. Leden van deze familie worden gekenmerkt door hun spoelvormige lichaamsbouw en het feit dat ze via een knipbeweging kunnen opspringen als ze op hun rug beland zijn. De kever wordt maar heel zelden gezien maar door het gebruik van feromonen kan de soort meestal op een zeer korte termijn geïnventariseerd worden.

De soort is vooral te herkennen dankzij zijn grootte (1,7-2,4 cm) en oranjebruine kleur. In het buitenland komen er ook populaties voor met een zwart halsschild en oranjebruine dekschilden. Deze kunnen dan verward worden met de kleinere *Ampedus* soorten maar in Vlaanderen werd deze kleurvorm bij *Elater* echter nog niet waargenomen.

2.2 Ecologie

De larven leven in het vermolmd hout onderaan in holtes van doorgaans levende bomen. Ze prederen hier op allerlei andere larven. Onderzoek in binnen- en buitenland heeft reeds aangetoond dat de soort enkel voorkomt op plaatsen waar er voldoende geschikte holtes voorkomen en waarin voldoende verschillende soorten kevers en andere ongewervelde prooisorten leven. Hierdoor is deze soort een zeer goede habitats- en biodiversiteitsindicator gebleken.

De kever wordt maar heel zelden gezien maar door het gebruik van feromonen kan de soort meestal op een zeer korte termijn geïnventariseerd worden.

2.3 Waarom nog gedetailleerder inventariseren (inhaalslag)?

De huidige verspreidingskaarten geven wellicht slechts een beperkt beeld van de verspreiding op Vlaams niveau. In vele regio's beschikken we echter over geen, één of slechts enkele waarnemingen. Bij deze inhaalslag worden deze gegevens verder aangevuld en worden populaties gelokaliseerd. Een inhaalslag is dan ook geen echte monitoring (met herhaalde opvolging) die dient om trends te bepalen, wel om de verschillende populaties binnen Vlaanderen in kaart te brengen.

3 Tellen

3.1 Voorbereiding

Keuze van de locatie

De kaart met veelbelovende locaties is beschikbaar op www.meetnetten.be. Hier zie je een overzicht van alle kilometerhokken waar geschikt habitat aanwezig is en een vangstsessie met feromonen nodig is om te bepalen of de soort hier voorkomt. Maak een account aan, meld je aan voor de soort Roestbruine kniptor, wacht op je acceptatie en reserveer vervolgens een hok om te onderzoeken. Om een kilometerhok te onderzoeken worden binnen het hok drie locaties geselecteerd met verschillende holle bomen (vaak knotbomen, hoogstamboomgaarden, oude parken of oude loofbossen). Op elk van deze locaties wordt één feromoonval opgehangen. Vallen worden op minstens 300 meter van elkaar gehangen zodat ze elkaar niet beïnvloeden.

Maken van de feromoonval

Gebruik hiervoor een petfles van 1, 2 of anderhalve liter met een klassieke schroefdop. Verwijder de dop. Snij de bovenste trechtervormige kant van de fles. Maak fijne gaatjes in de bodem van de fles zodat een onverwachte regenbui de fles niet onder water zet.

Maak 2 gaatjes in de trechter en 2 in de bovenzijde van de fles.

Plaats de trechter omgekeerd op de bovenzijde van de fles en ga met een touw door de 4 gaatjes. Knoop het touw vervolgens bovenaan dicht. Maak het touw lang genoeg zodat je het rond een tak kan hangen en je de trechter nog kan opheffen om de fles leeg te maken.

Van Natuurpunt Studie krijg je een feromoon van de Roestbruine kniptor. Dit leg je onderaan in de val. Pas na afloop van het seizoen kan je dit feromoon in de diepvries leggen om het mogelijk komend veldseizoen opnieuw te gebruiken in het gereserveerde hok en daarbuiten.

3.2 Telmethode - op zoek naar nieuwe populaties

Timing

Drie feromoonvallen worden opgehangen op drie mogelijks geschikte plaatsen binnen het geselecteerde hok, gedurende 6 dagen in juli. De vallen worden 300 meter uit elkaar gehangen zodat ze elkaar niet beïnvloeden.

Weerscondities

Een telling kan enkel worden uitgevoerd in een periode met volgende weersomstandigheden: geen sterke wind of regen en dagtemperaturen van minstens 12°C.

Ophangen van de val

Leg het feromoon in de flesval. Voeg eventueel nat strooisel, mos of bladeren toe om de gevangen kevers in leven te houden, zeker als de val in de zon komt te hangen. Vermijd echter om de val in volle zon te hangen. Zorg dat de val stevig vast hangt en niet te veel schommelt in de wind.

Gezien we voor de inhaalslag enkel geïnteresseerd zijn in de aan- of afwezigheid van de soort, kunnen de vallen onmiddellijk verwijderd worden wanneer de soort wordt vastgesteld in één van de drie vallen. Ze moeten dan dus geen 6 dagen blijven hangen. Omdat je met wat geluk de val uitstalt in de directe nabijheid van een populatie, is het interessant om 10 tot 15 minuten bij de val te blijven staan en te kijken of de kever wordt waargenomen. De mannetjes die door de feromonen worden aangetrokken vliegen doorgaans tijdens de warmste momenten van de dag. Meestal zal de kever rond de val beginnen vliegen of op de waarnemer landen.

De soort wordt beschouwd als afwezig wanneer geen dieren werden gevangen in de drie vallen na een periode van 6 geschikte vangstdagen.

We raden aan om halverwege de 6 dagen de vallen al eens te gaan controleren. Wanneer er dieren in gevangen zouden zitten, hoeven deze niet langer gevangen te blijven zitten. De aanwezigheid is dan bevestigd en de vallen kunnen weggehaald worden. Wanneer er bij de tussentijdse controle geen dieren aanwezig zijn, blijven de vallen gewoon nog hangen tot ze er 6 dagen hebben gehangen.

Wat te noteren?

Het is belangrijk dat de (nul)waarnemingen op de juiste plaats worden geregistreerd. Bij het controleren van je val kan het daarom handig zijn om ter plaatse een (nul)waarneming in te voeren op Waarnemingen.be via de mobiele applicaties ObsMapp of iObs. Zo wordt de juiste locatie opgeslagen. Kies voor het veld methode 'op feromonen' en geef aan hoe lang de val op dat moment al opgehangen heeft in het opmerkingenveld. Indien je de Roestbruine kniptor waarneemt voeg je steeds een foto van de waarneming toe, zodat er geen twijfel kan bestaan over de identificatie van de soort. Wanneer er bij de controle geen Roestbruine kniptor in de val zit voer je een waarneming in met aantal 0, een zogenaamde nulwaarneming. Ook dan vul je in het opmerkingenveld in hoelang de feromoonval op dat moment al heeft opgehangen (bv. 15 min of 72u).

Wanneer je de mobiele applicaties niet gebruikt, is het belangrijk deze gegevens (locatie, aantal, aantal uur na ophanging) noteert om ze later in te voeren op Meetnetten.be.

4 Invoeren waarnemingen

Op het terrein geef je – zoals hierboven beschreven – de waarneming best in via één van de mobiele applicaties van Waarnemingen.be. Maar dit dient enkel als geheugensteuntje. De eigenlijke waarneming moet ingevoerd worden op Meetnetten.be.

4.1 Een bezoek toevoegen

Eenmaal je ingelogd bent op www.meetnetten.be en een locatie gereserveerd hebt zal je linksboven op de homepagina zien staan: 'Mijn locaties'. Door hierop te klikken krijg je al je gereserveerde locaties te zien. Zo ook je hok(ken) voor het meetnet van de Roestbruine kniptor. Door achter de locatie te klikken op de knop '+ bezoek' kan je een bezoek toevoegen. Deze knop kan je ook terugvinden door eerst naar de pagina van de soort te gaan en op het tabblad 'Locaties' te klikken.

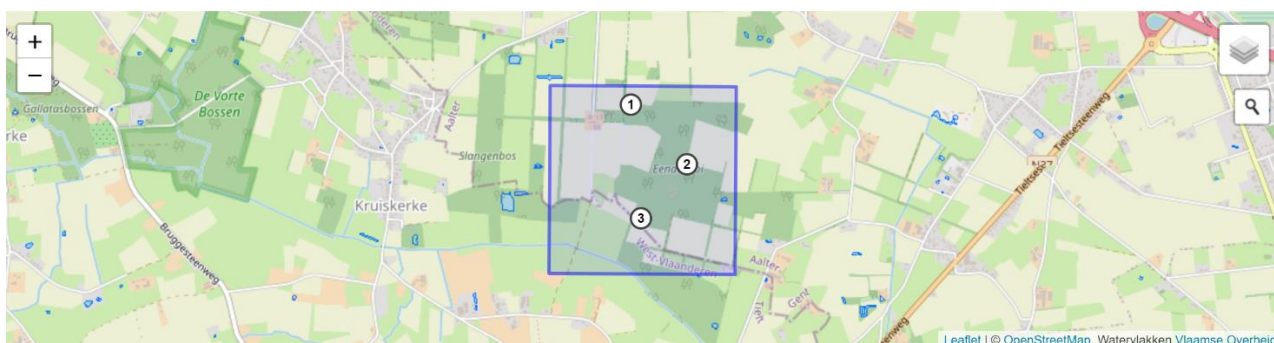
4.2 Het invoerscherm

Eenmaal je op "+ bezoek" geklikt hebt krijg je een invoerscherm te zien. Het is belangrijk dat je alle velden invult. Zeker de velden 'aantal uren gevangen' en 'weersomstandigheden' niet vergeten.

Ging het veldwerk zoals gepland en onder de juiste omstandigheden, dan laat je het veld 'Het veldwerk is vlot en probleemloos verlopen?' op 'Ja' staan. Wanneer dat niet het geval is, duid je hier 'Nee' aan en kies je vervolgens de reden waarom het veldwerk niet verliep zoals het zou moeten verlopen.

De eigenlijke aantallen voer je in door de plaats van de val aan te klikken op de kaart. Na het aanklikken, verschijnt er een pop-up venster waar je kan aangeven of de kever in of rond de val zat en kan je vervolgens het aantal dieren invoeren. Ook wanneer je geen kevers zag, klik je de plaats van de val aan op de kaart en vul je als aantal '0' in.

Het is de bedoeling dat je je drie vallen invoert in hetzelfde bezoek, gewoon door driemaal de locatie op het kaartje aan te klikken.

Ben je halverwege de vangstperiode al eens gaan controleren maar vond je geen kevers, dan voer je ook dat bezoek in door al de bovenstaande stappen te overlopen.

4.3 Extra bezoeken buiten het geselecteerde hok

Heb je het geselecteerde hok volledig onderzocht (vallen hebben zes dagen gehangen of er werd een Roestbruine kniptor gevangen in één van de vallen) en weet je nog wel mogelijks geschikte plekjes voor Roestbruine kniptor, hang je vallen dan ook daar eens op. Deze extra tellingen voer je gewoon in via Waarnemingen.be. Vergeet bij de methode niet 'op feromonen' aan te duiden. Zo worden alle waarnemingen van deze bijzondere soort op een juiste manier bewaard en gebruikt voor de analyse.

Ben je klaar met je feromoon voor dit jaar? Stop ze dan in je diepvriezer. Zo kan je ze volgend jaar opnieuw gebruiken waar je maar wilt.

5 Nog vragen?

De meetnetcoördinatoren staan steeds ter beschikking. Aarzel niet om hen te contacteren. Voor alles over meetnetten kan je terecht bij:

Sanne Ruyts, coördinator kevermeetnetten – sanne.ruyts@natuurpunt.be – 0491 39 60 70

Meer info over het project Meetnetten in het algemeen? www.natuurpunt.be/meetnetten

Houd ook de Meetnetten.flits in het oog. Inschrijven kan via [deze link](#).

Voor de wetenschappelijke onderbouwing van de telmethoden, steekproeftrekkingen en methodieken verwijzen we naar INBO rapporten: Monitoringprotocol Kevers: Versie 2.0 (Thomaes et al. 2019) en Monitoring Natura 2000-soorten en overige soorten prioritair voor het Vlaamse beleid (De Knijf et al. 2014).

Dit is versie 3.0 van het veldwerkprotocol (veldwerk 2021). Eventuele vragen of opmerkingen zijn welkom.